

Riksenheten för miljö- och arbetsmiljömål

- ny organisation dubbelt så effektiv

Mats Palm är chef för riksenheten för miljö- och arbetsmiljömål i Sverige. Enheten är lokaliserad i Malmö och idag basar han över 19-20 miljöåklagare som förutom i Malmö finns i Stockholm, Göteborg, Jönköping, Växjö och Östersund. Att det nu mera finns en fredad åklagarenhet som enbart fokuserar på miljöbrott har gett ett bra resultat och under 2009 fördubblades antalet miljöbrottsmål.

- Det är för att vi har kunnat koncentrera oss på våra uppgifter som vi lyckats så bra, säger Mats Palm.

➤ Innan han hamnade som chef för riksenheten för miljö- och arbetsmiljömål var Mats Palm vad han kallar en "vanlig åklagare".

- Jag sysslade med misshandel, stöld, mord och våldtäkter. Man kan säga att jag var en vanlig specialiståklagare innan jag gav mig in på miljöbiten i samband med att riksåklagaren gjorde sin satsning på detta år 2000. Då tillstattes ett antal miljöspecialister och miljöåklagare och då var jag en av dem. Som miljöåklagare blir man student på nytt och hamnar på Uppsala universitet där man får läsa tio poäng miljö rätt, miljöstraffrätt och lite annat som gör att man ska hänga med i svängarna. Därefter kommer ytterligare en universitetskurs på några poäng som är en uppföljning. Det är en bra utbildning för nya miljöåklagare.

VACKER BOKSKOG

När Mats Palm var klar med sin miljöåklagarutbildning arbetade han på riksåklagarens kansli på en enhet som hette miljöbrottsenheten hos riksåklagaren. Därefter arbetade han på Utvecklingscentrum Stockholm med miljöfrågor och sedan på Utvecklingscentrum Malmö med miljöfrågor.

- Därefter bildades den här rena riksåklagarenheten för miljö- och arbetsmiljöfrågor den första januari 2009 och då fick jag den här tjänsten. Det var delvis för att miljöfrågor är viktiga men också för att testa ett annat sätt att arbeta som jag valde miljöfrågorna. Det är en annan sorts juridik när det gäller det här. Det handlar mer om juridik när det handlar om olika former av miljöbrott än det gör när det gäller misshandel och stöld och så. Men jag är också rent allmänt intresserad av området och tycker att det är en väldigt, väldigt angelägen fråga det här med miljö och hur det blir i framtiden.

Att njuta av naturupplevelser är också något som ligger Mats Palm varmt om hjärtat.

- Finns det något vackrare än en bokskog nu på våren, säger han med värme. Jag är väldigt intresserad av att vara ute i naturen.

INSPEKTÖRERERNAS SAKKUNSKAP

En miljöåklagare ska vara en god jurist som har förmåga att både ta till sig juridiken och olika naturvetenskapliga sammanhang och smälta samman det på ett bra sätt.

- En miljöåklagare ska också ha en bra samarbetsförmåga med både tillsynsmyndigheter och med polis.

I en miljöbrottsutredning är naturligtvis polisen mycket viktig eftersom det är de som utreder. Men miljöinspektörer och andra som utövar tillsyn är också mycket viktiga i de här sammanhangen eftersom de har sett saker vid sina besök på olika platser.

- Inspektörerna har mycket sakkunskap som vi utnyttjar under förundersökningen också vilket gör dem oerhört viktiga.

FREDAD ORGANISATION

När Riksenheten för miljö- och arbetsmiljömål öppnades 1 januari 2009 blev det en helt ny organisation kring miljömålen.

- Miljöåklagare har funnits sedan år 2000 men man har kämpat länge för en egen organisation eftersom det är lätt att annars sväljas av den övriga organisationen. Man får syssla med en massa andra saker eftersom man satt på kammare i olika delar av landet där man arbetade med rätt mycket andra uppgifter än just bekämpningen av miljöbrott. När det fanns många häktade och anhållna som måste tas om hand var det lätt hänt att kammarchefen tog miljöåklagaren i anspråk även för andra uppgifter. När vi fick den här nya

organisationen blev vi helt fredade för vår uppgift. Vi sitter på sex olika ställen i landet men vi sysslar idag bara med miljö- och arbetsmiljöbrott.

FÖRETAGSBOT

Jämfört med året innan har man under 2009 fått en fördubblad lagföring i landet i och med att den nya organisationen trätt i kraft och det säger Mats Palm att man är väldigt nöjda med på riksenheten. Trots att antalet miljöåklagare minskat från 24-25 till idag 19 eller 20 har man kunnat göra ett effektivt miljöbrottsarbete.

- Det nya institutet företagsbot är ett väldigt bra verktyg som vi fått, säger Mats Palm.

Företagsbot innebär att det räcker att konstatera att ett miljöbrott har begåtts inom en näringsverksamhet men det behöver inte bevisas vilken person i organisationen som gjort sig skyldig till brottet hos näringsidkaren.

- Det räcker med att man kan konstatera att någonstans har någon här varit slarvig och oaktsam och gjort saker uppsåtligt eller gjort saker som fått de och de följderna. Då får företaget böter i stället och det har visat sig vara väldigt effektivt och det utnyttjar vi frekvent. När man hamnar i domstol har vi upptäckt att det är lättare att få ett företag som sådant dömt än en enskild person. Jag tror att det är en sorts mänsklig sida hos domarna som gör det här, man behöver inte hänga ut en enskild utan det är företaget som får böterna i stället.

Företagsbot har funnits tidigare också och det finns regler om det här i EU-lagstiftningen men idag medger reglerna ett mycket mer frekvent utnyttjande och det har miljöåklagarna idag blivit mycket offensiva på att använda sig av.

STOR ANDEL MILJÖBROTT

Sedan huvudbrottet miljöbrott 29:1 i miljöbalken gjordes om så har en stor andel av brottsmisstankarna hamnat på just miljöbrott. Miljöbrott handlar grovt sagt om föroreningsbrott, det vill säga utsläpp av miljöfarliga ämnen. En annan stor andel är tillståndsbrott, att man har startat en verksamhet utan tillstånd eller att man bryter mot något av villkoren i tillståndet. Områdesskyddsbrott är också vanliga, det kan till exempel handla brott mot bestämmelser om att man inte får avverka skog i vissa skyddade områden. Nedskräpningsbrotten har blivit färre sedan man ändrade bestämmelserna om miljöbrott.

FLER OANMÄLDA BESÖK

Många gånger när miljöinspektioner ska göras skickar man ut ett brev och berättar när man kommer. Det ger ofta verksamhetens ägare och anställda möjlighet att städa undan eventuella tveksamheter tills inspektörerna kommer och Mats Palm har svårt att se det här som verkningfullt.

- Jag kan inte för mitt liv begripa hur man kan få en effektiv tillsyn på det sättet. Vad händer om du skickar ut ett brev? Ja då vet man ju om detta och då städar man ju undan inför besöket naturligtvis. Det ger ingen effektiv tillsyn, i stället bör man se till att till de ställen där man misstänker att det kanske inte står riktigt rätt till, så får man se till att göra oanmälda besök helt enkelt. Det är då man får se hur det verkligen ser ut. Det här är något jag har hävdad i många år nu. Naturvårdsverket har nog skrivit något i den riktningen när det gäller sin tillsynsvägledning. Oanmälda besök skulle vi önska att det fanns resurser att göra i högre utsträckning.

Nu finns det ingen fungerande statistik över hur många brott som lett till åtal men Mats Palm säger att det under 2009 var någonstans mellan 600 och 700 personer och företag som lagfördes. Året innan var den siffran ungefär 300 till 350 fall.

- Problemet med våra företagsböter är att de officiella statistiksystemen inte fångar upp dem. Det vill säga, riksa-klagarens statistik fångar inte upp företagsboten tyvärr men vi har räknat dem för hand i stället.

Det blir svårt att svara på hur många miljöbrott som leder till åtal i jämfö-

relse med andra brott för att det finns flera olika sätt att räkna på vilket gör att det inte går att jämföra siffror.

BEHOV AV FREDAD POLIS OCKSÅ

Att utredningstider ibland kan bli väldigt långdragna är sådant man arbetar med så gott man kan i dagsläget. Problemet ligger ofta i att polisen inte har resurser som enbart sysslar med miljöbrott på samma sätt som Mats Pals enhet gör på åklagarsidan.

- Vi verkar för att de i så hög utsträckning som möjligt ska bli fredade, det är en av de största utmaningar vi har att arbeta för. Men miljöbrottsutredningarna är i sig sådana som tar tid och det blir absolut inte bättre av att polisen får sticka emellan med andra ärenden. Vi önskar att vi kunde få ner handläggningstiderna och det hade säkert gått bättre om polisen var fredad och kunde ägna sig enbart till miljöbrottslighet. Jag känner inte om det finns några sådana planer på det, men jag vet att flera enskilda polismän jag har talat med har önskemål om att starta en polisenhet som enbart arbetar med miljöbrott. Det tycker jag egentligen är den enda vetliga lösningen på det här problemet.

Offer för miljöbrottslighet är vi nog allihop.

TENDENS TILL HÖGRE STRAFF

Den 1 januari 2007 ändrades reglerna så att man inte längre ska kunna få så kallad dubbelbestraffning, det vill säga både betala miljöstraffavgift och bötesstraff.

- För att förenkla det hela lite så är principen sådan att man inte ska kunna få både och. Men en miljöstraffavgift är inget straff i egentlig mening utan det handlar om administrativa avgifter. Den vanligaste påföljden är fortfarande böter men vi har märkt en skärpt syn bland domstolarna i dag. I vissa fall har vi till och med fått fängelsestraff nu. Vi tycker att det finns en tendens till högre böter och att komma upp på fängelsenivå när det gäller de allvarligare miljöbrotten alltså.

För statusen i rättskedjan är det bra med högre påföljder eftersom poliser tenderar att titta på vad det blir för straff i slutänden och så satsar man resurser i förhållande till det förväntade straffet.

- Jag har alltid hävdad att det är fel att göra så när det gäller miljöbrott. Detta för att även ett bötesstraff mot en verkställande direktör på ett företag slår väldigt hårt. Direktören bryr sig inte så mycket om ifall det blir villkorlig dom eller böter, man vill helt enkelt inte bli föremål i en polisutredning. Därför är det dumt att bara stirra sig blind på hur starka straffen blir. Men generellt sett har synen på miljöbrott blivit lite strängare på senare år.

INGA SPANINGSMETODER

Offer för miljöbrottslighet är vi nog allihop. För att hitta metoder att komma åt vad som kan kallas dold miljöbrottslighet arbetar Riksenheten för miljö- och arbetsmiljöbrott tillsammans med rikspolisstyrelsen.

- Den spaningsverksamhet som finns hos polisen för till exempel narkotikabrott är ännu inte utbyggd när det gäller miljöbrott och vi vet genom olika rapporter från bland andra BRÅ, Brottsförebyggande Rådet, att det finns en organiserad miljöbrottslighet som vi i dagsläget inte kommer åt men vi saknar spaningsmetoder för att hitta brottslingarna. Rent konkret handlar den här organiserade brottsligheten om avfallstransporter och det handlar mycket om handel med utrotningsshotade djur och växter till exempel. När det handlar om mycket pengar och liten risk för upptäckt är det också där vi har den organiserade brottsligheten.

DOKUMENTERA VIKTIGAST

Det absolut viktigaste en miljöinspektör kan göra är att hela tiden dokumentera allt man ser.

- Foto, ritningar, skriva ner i tjänsteanteckningar vad man har sett och vad folk har sagt är oerhört viktigt. Som vi brukar säga; dokumentera, dokumentera, dokumentera och gärna foto! Den roll som en inspektör har i miljöbrottsprocessen är oftast som vittne, att berätta vad de har sett och iakttagit. När det gäller rollen som vittne är det samma regler för inspektörer som det är för så kallade vanliga vittnen.

●
Cicci Wik